

Alexander Stubb

VALLAN
KOLMIO

Murroksen aikakausi ja
maailmanjärjestyksen tulevaisuus

Suomentanut Kyösti Karvonen

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Englanninkielinen alkuteos *The Triangle of Power. Rebalancing the New World Order*

Copyright © *THE TRIANGLE OF POWER: Rebalancing the New World Order*
by Alexander Stubb

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-52142-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

Sisällys

Johdanto	9
Kun luulimme historian loppuneen	13
Kun järjestyksestä tuli epäjärjestys	16
Kun viikko onkin vuosikymmen	19
Vallan kolmio	21
Kun vuosikymmen onkin vuosisata	23
Mikä on meidän paikkamme?	25
Tämän kirjan lupaus	27

I OSA – Järjestys

1. Järjestyksestä epäjärjestykseen	33
Järjestystä etsimässä	34
Kaksinapainen järjestys	36
1990-luku – Länsimainen järjestys	38
2000-luku – Liuku kohti epäjärjestystä	40
2010-luku – Epäjärjestys saapuu	46
Näkymä lännen ulkopuolelta	48
2022 – Aikakausi päättyy ja interregnum alkaa	51
2. Epäjärjestyksestä murrokseen	55
Reagointi sotaan	57
Putin ei ole mielipuolet	59
Yhtenäinen globaali länsi	65
Vastahakoinen globaali itä	67
Neutraali globaali etelä	71
Häiriötilasta välitilaan	74

3. Murroksesta hajaannukseen	77
Kansainvälisten suhteiden väline	79
YK – Edelleen maailmanjärjestyksen selkäranka	81
Menetetty mahdollisuus	86
Toimijoiden moninkertaistuminen ja foorumit	89
Yhteistyön alueellistuminen	91
Kun luottamus kansainväliseen järjestelmään katosi	95
Johtopäätös	101

II OSA – Tasapaino

4. Globaali länsi	107
Politiikka – Demokratia on sekavaa mutta välttämätöntä . . .	111
Talous – Epätäydellistä kapitalismia	119
Teknologia – Lyhenevä etumatka	124
Geopolitiikka ja geotalous	129
Johtopäätös	138
5. Globaali itä	139
Politiikka – Autokratian tehokkuus ja tehottomuus	143
Talous – Valtio ja/tai kapitalismi	151
Teknologia päättää tulevaisuuden	155
Geopolitiikka	161
Johtopäätös	167
6. Globaali etelä	169
Politiikka – Demokratia vai muita prioriteetteja	173
Talous – Suuria odotuksia	181
Teknologia – Parempaa kuin luuletkaan	184
Geopolitiikka – Erilaisten intressien näyttäjä	188
Johtopäätös	196

III OSA – Dynamiikka

7. Kilpailu	201
Kilpailevat poliittiset järjestelmät	206
Kilpailevat taloudelliset mallit	211
Kilpailu teknologisesta hegemoniasta	218
Geopoliittinen kilpailu	223
Johtopäätös	227
8. Konflikti	231
Konfliktien muuttuva luonne	235
Hybridisodankäynti	241
Ulko- ja sisäpolitiikan raja hämärtyy	248
Johtopäätös	253
9. Yhteistyö	259
Globaalit hyödykkeet: Ilmastonmuutos	264
Globaalit hyödykkeet: Kauppa	268
Globaalit hyödykkeet: Turvallisuus	272
Globaalit säännöt	274
Vallan kolmio	280
Johtopäätös	284
Johtopäätökset	287
Kolme syytä, miksi meidän pitää muuttua	290
Kolme skenaariota edessä olevalle vuosikymmenelle	292
Jalta vai Helsinki?	296
Kohti arvopohjaista realismia	299
Realistisia syitä olla optimistinen	303
Kauan eläköön vallan kolmio	305
Puhutaan vähemmän, tehdään enemmän	307
Jälkipuhe: Vallan kolmio	311
Henkilöhakemisto	315

Johdanto

On 27. helmikuuta 2022, Venäjän Ukrainassa käymän sodan neljäs päivä. Kotonani Espoossa olen vain muutaman tunnin matkan päässä Venäjästä: 1 340 kilometriä pitkällä rajalla on ollut rauhallista toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Minun on vaikea uskoa lukemiani uutisia. Sota on palannut jälleen Euroopan mantereelle, ja sen seuraukset uhkaavat kiristää maailmanjärjestystä entisestään. Lähetän tekstiviestin Venäjän ulkoministerille Sergei Lavroville.

”Lopettakaa tämä hulluus, ole hyvä”, kirjoitan hänelle.

”Olet ainoa, joka voi pysäyttää hänet.”

Lavrov vastaa minuutissa: ”Kenet? Zelenskyin? Bidenin?”

Olen kuullut tätä puolustustaktiikkaa Lavrovilta aikaisemminkin, mutta tällä kertaa se ei päde.

”Ei. Tiedät, mitä tarkoitan”, tekstaan takaisin. ”Tämä on mennyt liian pitkälle. Historia on harteillasi.”

Lavrovin vastaus toistaa Venäjän tavanomaista propagandaa. ”Missä olitte kaikki, kun venäläisiä murhattiin &

nöyryytettiin Ukrainassa? Venäjän kieli, opetus & venäläiset tiedotusvälineet kiellettiin, ja Eurooppa on aivan hiljaa & jopa rohkaisee uusnatseja.”

Tunnen Lavrovin ajalta, jolloin olin Suomen ulkoministeri ja pääministeri. Tiedän hänen olevan lojaali viralliselle linjalle, ja hän on tarpeeksi fiksu ymmärtääkseen täsmälleen, mitä tapahtuu. Yritän vielä kerran.

”Syyttelyssä ei ole mitään järkeä. Tässä on kysymys elämästä ja kuolemasta. Meidän pitää tehdä tästä loppu.”

Ei onnistu. Lavrovin vastaukset jatkuvat samaa rataa. Koska Venäjän turvallisuuspalvelu FSB epäilemättä seuraa hänen puhelintaan, ymmärrän, ettei hän aio sanoa: ”Selvä, Alex, soitan nyt Putinille.” Lopetan tekstiviestivaihdon kuudennen tuloksettoman viestin jälkeen. Tunnen oloni vihaiseksi ja pettyneeksi. Vielä enemmän tunnen, että historian mannerlaatat liikkuvat.

Käsitän, että olemme pisteessä, josta ei ole paluuta entiseen. Kylmän sodan jälkeinen ajanjakso on ohitse. Lännen toisen maailmansodan jälkeen rakentama sääntöpohjainen maailmanjärjestys on riekaleina. Demokratiaa ja vapautta ylläpitävää, tai ainakin sitä yrittävää, liberaalia ihannetta vastaan hyökätään. Lomamme historiasta on päättynyt. Olemme siirtyneet epäjärjestyksen aikakauteen. Emmekä tiedä, mitä tapahtuu seuraavaksi.

★

Kansainvälisissä suhteissa on hetkiä, jolloin ymmärrämme maailman olevan muuttumassa, mutta emme tiedä vielä täsmälleen, mihin se on menossa.

Maailma on sekasortoisessa tilassa. Idän ja etelän nousevat autoritaariset vallat ja lännen populistiset voimat kyseenalaistavat liberaalien demokratioiden arvot. Maailmanlaajuisesti tässä ja nyt käytettävissä oleva sosiaalinen media on antanut voimakkaan aseensa ei vain poliittisten vastustajien vaan myös demokratian keskeisiä rakenteita repimään pyrkivien ääriryhmien käsiin. Tosiasioita väitetään vääriksi aivan niin kuin ne olisivat subjektiivisia mielipiteitä, ja totuus hylätään valinnanvaraisena asiana.

Globaalilla näyttämöllä avoin kauppajärjestelmä on perääntymässä. Yhdysvaltain presidentti Donald Trump käyttää tuontituloja neuvotteluvälineenä tavalla, jota emme ole aiemmin nähneet. Yhdysvaltain hallinnon Amerikka ensin -lähestymistapa asettaa kyseenalaiseksi sen tavan ottaa johtajuutta, jonka Yhdysvallat omaksui kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tämä aika voikin vaatia uudenlaista ajattelua, eikä Washington ole koskaan ollut täydellinen maailmanpoliisi. Nyt näkemämme muutokset voivat kuitenkin toimia katalysaattorina täysin uudenglaisille mullistuksille ja pirstoutumiselle.

Samaan aikaan Kiina vahvistaa kasvavaa asemaansa taloudessa, teknologiassa ja geopolitiikassa. Venäjä rikkoo kansainvälisiä pelisääntöjä ja suvereenia rajoja silmää räpäyttämättä. Ballistisia ohjuksia lentää Lähi-idässä, protestoivatpa ulkopuoliset valtiot kuinka paljon tahansa. Valtatyhjiöitä täytetään vasemmalla, oikealla ja keskellä. Valta on siirtymässä lännestä itään ja etelään, ja kansallista suvereniteettia korostetaan yhä enemmän kansainvälisten sääntöjen kustannuksella. Tämä ei ole se maailma, jota me lännessä odotimme.

Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaa vastaan oli merkki siitä, että maailma oli muuttunut. Sota näytti meille yhtä selvästi kuin ohjuksen tiivistymisjuova, etteivät oletukset, joihin olimme nojautuneet vuosikymmeniä, pidä enää paikkaansa. Näemme nyt,

että asiat, joiden piti yhdistää meitä – avoin kauppa, teknologia, energia ja avoimet globaalit finanssimarkkinat – voivat myös repiä meitä erilleen. Olemme oppineet, ettei taloudellinen keskinäisriippuvuus takaa rauhaa. Markkinatalous ei takaa vapaakauppaa. Liberaali demokratia ei ole yleismaailmallinen tavoite. Kylmän sodan lopussa me oletimme lännessä, että arvoistamme oli väistämättä tulossa yleismaailmallisia. Sen sijaan ne ovat vaarassa.

Putinin ydinasekalistelu – vihjailu, että Moskova voisi aivan hyvin käyttää taktisia ydinaseita, jos sen joukot joutuisivat vakavasti uhatuiksi Ukrainassa – on sekin muistuttanut, että suurempi sota Euroopassa ja laajemmallakin voisi olla aivan erilainen kuin mitä maailma on koskaan kokenut. Se toisi mukanaan kauhistuttavan riskin molemminpuolisesta varmasta tuhosta. Ydinaseiden leviämisestä on tullut todellinen uhka. Niitä on tällä hetkellä yhdeksällä valtiolla – YK:n turvallisuusneuvoston viiden pysyvän jäsenen lisäksi Intialla, Israelilla, Pakistanilla ja Pohjois-Korealla. Lisäksi on miltei yhtä monta niin sanottua kynnysvaltiota, jotka ovat teknologisesti lähellä ydinaseklubin jäsenyyttä, jos ne niin päättävät.

Tämä on meidän sukupolvemme vastine vuosille 1918, 1945 tai 1989. Muutamat seuraavat vuodet ratkaisevat uuden kansainvälisen järjestyksen dynamiikan loppuvuosisadaksi tai ainakin vuosikymmeniksi. Lopputulos vaikuttaa elämäämme perustavanlaatuisesti. On varmaa, että nykyinen maailmanjärjestys – valtarakenteet, alueiden ja maiden väliset suhteet sekä niitä ohjaavat peruseriaatteen – syntyy uudelleen. Emme voi vielä tietää, minkälainen uudesta maailmasta tulee.

Panokset eivät voisi olla suuremmat. Kysymys on maailmanjärjestyksen tasapainon korjaamisesta. Rakentuuko uusi järjestys monenkeskisen yhteistyön, yhteisten sääntöjen ja yhteisten instituutioiden varaan? Vai olemmeko liikkumassa kohti moninapaista ja transaktionaalista maailmaa, jossa suurvalloilla on enemmän

merkitystä kuin yhteisillä pelisäännöillä? Johtavatko meitä hyvää tarkoittavat digitaaliset demokratiat, vihamieliset digitaaliset diktaattorit vai ehkä yhdistelmä molemmista? Voimistuvatko yksittäiset valtiot, kun globaalit markkinat heikkenevät? Voiko nationalismi elää rinnakkain vastavuoroisten etujen yhteisen tunnustamisen kanssa? Pystymmekö löytämään yhteisiä ratkaisuja tärkeimpiin maailmanlaajuisiin haasteisiin: ilmastoon, teknologiaan ja muutto-
liikkeeseen?

Vastaus näihin kysymyksiin riippuu meistä. Meillä on vaikutusvaltaa. Lännessä meistä ne, jotka uskomme demokratiaan, vapautteen ja maailmanlaajuiseen yhteistyöhön, emme voi enää nojautua 1900-luvulla saavuttamiimme voittoihin. Emme voi jättää tätä kilpailua väliin. Meidän on saatava yhteys kollegoihimme joka puolella maailmaa uudella luovuudella ja nöyryydellä. Meidän on oltava mukana määrittelemässä, mihin kohtaan tasapaino tullaan asettamaan – ja pitäisi asettaa – muuttuvien globaalien voimien välillä.

Tämän saavuttamiseksi meidän on otettava tärkeitä opetuksia historiasta samalla, kun hankkiudumme eroon historian meille tarjoamista mukavista oletuksista. Meidän on nähtävä itsemme, muuttuva maailmamme ja meidän paikkamme siinä selvästi. Sen jälkeen meidän on toimittava ja ohjattava uutta järjestystä niin, että siitä tulee vakaa, demokraattinen, yhteistyötä tekevä ja rauhallinen.

Tehtävä on vaikea. Mutta sitä varten tämä kirja on kirjoitettu.

Kun luulimme historian loppuneen

Tieni tasavallan presidentiksi kulkee rinnakkain muuttuvan maailmanjärjestyksen kanssa.

Olen kylmän sodan lapsi. Synnyin ja vartuin Suomessa, jolta meni yli vuosisata saavuttaa itsenäisyytensä Venäjästä. Opín vieras-

tamaan kaikkea neuvostoliittolaista – ja syystä. Historiankirjamme kertoivat veristen yhteenottojen vuosisadoista ja julmasta sisällissodasta, johon bolševikit sekaantuivat vuonna 1917 toteutuneen itsenäistymisemme jälkeen. Isosetäni Emil Nestor Setälä oli eräs Suomen itsenäisyysjulistuksen kirjoittajista. Meille Venäjä oli aina enemmän uhka kuin mahdollisuus, mutta totta kai realiteetti, joka meidän piti ottaa huomioon. Aina. Silloin, nyt ja tulevaisuudessa.

Emme mahda maantieteellemme mitään. Venäjä tulee aina olemaan naapurimme. Muistan, kuinka isovanhempani kertoivat tarinoita toisesta maailmansodasta – joka oli meille talvisota ja jatkosota. Neuvostoliiton aloittaman hyökkäyksen jälkeen meidän oli lopulta luovuttava kymmenestä prosentista alueestamme, mukaan lukien Viipurin ja Käkisalmen kaupungit, joissa isänpuoleiset isovanhempani ja isäni syntyivät. Äidinpuoleinen isoisäni astui neuvostomiinaan vuonna 1941 ja oli vähällä menettää henkensä. Onnettomuuden hopeareunus oli siinä, että hän tapasi tulevan vaimonsa, isoäitini, ollessaan toipumassa sairaalassa. Tämä kaikki ei tee minusta venäläisvastaista. Suhtaudun vain realistisesti siihen, mitä Venäjä oli, on ja tulee olemaan.

Olin onnekkaampi kuin isovanhempani. En vain kasvanut suhteellisen rauhan ja vakauden aikakaudella, vaan myös koko ammatillinen urani tutkijana, virkamiehenä ja poliitikkona on ollut kylmän sodan jälkeistä aikaa. Olen aina uskonut teorian ja käytännön keskinäisriippuvuuteen. Jos haluaa ymmärtää kansainvälisiä suhteita, on avuksi, että on kokemusta sekä akateemisesta että poliittisesta maailmasta. Minulla on ollut onni saada ensikäden kokemusta molemmista.

Aloin opiskella valtio-oppia ja kansainvälisiä suhteita Furmanin yliopistossa Yhdysvalloissa vuonna 1989. Kun Berliinin muuri murtui myöhemmin samana syksynä, tuntui aivan kuin vuosikymmenet olisivat romahtaneet silmiemme edessä. En voi sanoa, että olisin

todella ymmärtänyt tapahtumien merkityksen, mutta jälkiviisauden valossa ymmärrän nyt, että muurin murtuminen pani liikkeelle tapahtumien ketjureaktion, joka lopulta päätti aikakauden.

Tapahtumat etenivät nopeasti. Saksa yhdistyi. Keski- ja Itä-Euroopan maat vapautuivat kommunismin kahleista. Ja lopulta Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991, ja perustettiin viisitoista itsenäistä valtiota. Kaksinapaisesta maailmanjärjestyksestä, joka oli perustunut tarkkaan voimatasapainoon kommunistisen ja autoritaarisen Neuvostoliiton sekä kapitalistisen ja demokraattisen Yhdysvaltain välillä, tuli yksinapainen. Yhdysvallat oli kiistaton supervaltia. Markkinat ja vapaus voittivat. Länsi voitti. Liberaali maailmanjärjestys sääntöineen, normeineen ja instituutioineen voitti.

Muistan edelleen innostukseni. Tuntui, että maailman kaikki noin 200 valtiota kääntyisivät kohti liberaalia demokratiaa, vapautta ja sosiaalista markkinataloutta. (Tässä ja koko kirjassa tarkoitan ”liberaalia” sanan klassisessa, en poliittisessä merkityksessä: avointa yhteiskuntaa sekä demokraattisia arvoja, kuten sananvapautta ja oikeusvaltiota.) Francis Fukuyama kirjoitti ”historian lopusta”. Minusta hänen kirjansa oli loistava.

Euroopan unioni oli kansallisvaltioiden suvereenisuuden yhdistämisen laboratorio. Integraatio yhdellä alueella johtaisi paineeseen integroitua toisella. Itä liittyisi länteen. Pohjoinen liittyisi yhteen etelän kanssa. Globalisaatio johtaisi taloudelliseen keskinäisriippuvuuteen. Teknologia lähentäisi meitä ja nopeuttaisi muutosta kohti maailmanlaajuisia demokratiaa. Sodasta tulisi mahdotonta. Sivilisaatiot pikemminkin yhdistyisivät kuin törmäisivät yhteen. Maailmasta tulisi yhtä. Ikuista rauhaa, rakkautta, vihreitä niittyjä ja sateenkaaria.

Löin samppanjapullosta vetoa kirjailija Jari Tervon kanssa jopa siitä, että Venäjältä tulisi liberaali demokratia, joka pitäisi kiinni kansainvälisistä säännöistä ja normeista. Hävisin vedon. Mutta tuntui todella siltä kuin olisi alkanut pitkä loma historiasta.

Tämän näkemyksen ensimmäinen ongelma on tietysti siinä, että näkemys on pohjimmiltaan länsimainen, jopa Eurooppa-keskeinen. Seurasin tapahtumia omasta suomalaisesta, pohjoismaisesta ja eurooppalaisesta näkökulmastani ja transatlanttisen linssin läpi. Tällaisia me ihmiset olemme. Olemme omien kokemustemme ja identiteettimme vankeja.

Näkemyksen toinen ongelma on, että se oli väärä. Lohduttaudun sillä, että tulen melko pienestä ja menestyksekkäästä maasta, jolla ei ole imperialistista tai koloniaalista menneisyyttä. Olemme sen sijaan olleet imperiaalisen vallan alla. Samalla on totta, että tulen globaalista lännestä, joka on ollut johtava voima maailmanpolitiikassa ja -taloudessa vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja. Tärkeää on kuitenkin olla sokeutumatta omista kokemuksistaan ja maailmankatsomuksesta niin, ettei näe, mitä tapahtuu omien silmien edessä. Jos ei näe muutosta selvästi, saattaa olla vaara, että tekee juuri ne virheet, jotka ovat tuoneet meidät tähän tilanteeseen.

Kun järjestyksestä tuli epäjärjestys

Samaan aikaan kun muu maailma jatkoi muuttumistaan, muutuinkin minäkin. Jatkoin opintojani Ranskassa ja Belgiassa, ja lopulta tein väitöskirjan kansainvälisistä suhteista London School of Economicsissa Britanniassa. Ennen kuin minusta tuli Euroopan parlamentin jäsen olin työskennellyt Suomen ulkoministeriössä, Suomen EU-edustustossa Brysselissä ja Euroopan komission puheenjohtajan Romano Prodin neuvonantajana. Sen jälkeen minusta tuli Suomen ulkoministeri, eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri, pääministeri ja valtiovarainministeri. Näissä tehtävissä olin ratkomaan globaaleja kriisejä Georgian sodasta ilmastonmuutokseen, eurosta maahanmuuttoon, kotimaan asioista kansainvälisiin. Olin

hallituksissa, joissa oli valtavirta- ja populistipuolueita vasemmistosta, oikeistosta ja keskustasta. Olen tavannut ja tapaan edelleen ympäri maailmaa satoja johtajia, diktaattoreista demokraatteihin. Olen ollut mukana tekemässä tärkeitä päätöksiä. Noilta näköalapaikoilta havaitsin ensimmäiset muutokset siitä, mistä alkoi tänään edessämme oleva perinpohjainen geopolitiittinen muutos.

Maailma tuntui olevan melko hyvässä järjestyksessä. Kylmä sota oli kaksinaapainen. Sitä ajoi kilpailu kahden rinnakkaisen järjestelmän, kommunismin ja kapitalismin, ja kahden supervallan, Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton, välillä. Kilpailu oli yhtä lailla ideologista kuin sotilaallista ja taloudellista. Yhteisön vaarallisessa alkuvaiheessa luotujen yhteistyösuhteiden ansiosta kilpailu ei koskaan laajentunut sijaissotia pidemmälle. En vähättele niiden konfliktien merkitystä tai niihin liittyneitä murhenäytelmiä, mutta kaksi ydin-supervaltaa piti taistelunsa enimmäkseen vuoropuhelun uomissa.

Kylmän sodan jälkeisen vaiheen alun maailma oli yksinaapainen. Sitä johti liberaalien liittolaistensa ja kumppaniensa tukema Yhdysvallat, ja sen suunta oli kohti globalisaatiota. Länsi ei kuitenkaan ymmärtänyt sitä, että kun voittaa, pitää olla nöyrä. Kansainvälisissä suhteissa tämä tarkoittaa, että hävinneille täytyy antaa vaikutusvaltaa ja erityisesti niille, jotka tuntevat, ettei niillä ole sananvaltaa nykyisessä globaalissa hallintajärjestelmässä.

Länsi teki tämän moraalisen ja strategisen virheen. 21. vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohti maailmasta alkoi tulla itsevaltaisempi, moninaisempi ja merkittävästi monimutkaisempi. Ei ollut enää yhtä ainutta supervaltaa tai johtajaa, ei selvää valtakeskittymää. Yhdysvallat alkoi vetäytyä kansainvälisistä vastuistaan epäonnistuttuaan kalliiksi käyneissä sodissaan Afganistanissa ja Irakissa al-Qaidan 11. syyskuuta 2001 tekemien terroristihyökkäysten jälkeen. Kiinasta sukeutui supervalta, kun sen vienti ja talous alkoivat kasvaa nopeasti Maailman kauppajärjestön

WTO:n jäsenyyden myötä. Liberaaleihin globaaleihin markkinoin hin perustunut lännen talousmalli sai maineeseensa ison kolhun vuoden 2008 finanssikriisissä.

Tämän muutoksen merkityksen ymmärtämiseksi on tärkeää nostaa esille *monenkeskisyyden* ja *moninapaisuuden* välinen ero. Monenkeskisyys on kansainvälisiin instituutioihin ja yhteisiin sääntöihin perustuva globaalin yhteistyön järjestelmä, jonka ytimessä on YK. Liittoutuneet rakensivat tällaisen järjestelmän toisen maailmansodan jälkeen. Monenkeskisen kansainvälisen järjestyksen peruseriaatteen koskevat tasapuolisesti kaikkia valtioita riippumatta niiden koosta. Moninapaisuus taas on pohjimmiltaan vallan oligopoli. Moninapaisuudessa maailmassa on useita vallan solmukohtia tai napoja, jotka kilpailevat keskenään. Tämä voi johtaa harkitsemattomaan ja opportunistiseen käyttäytymiseen sekä muuttuviin liittoutumiin ja kumppanuuksiin, jotka perustuvat kansallisvaltioiden reaaliaikaiseen oman edun tavoitteluun.

Moninapaisuus ei merkitse tasa-arvoista vallanjakoa. Etenkin pieniä ja keskisuuria valtioita huolestuttaa se, että ne jätetään moninapaisuudessa maailmassa ulkopuolelle ja että suuremmat valtiot tekevät sopimuksia niiden yli. Voimme nähdä jo merkkejä tästä muodostumassa olevasta moninapaisesta järjestyksestä. Siinä missä monenkeskisyys johtaa järjestykseen, kansainvälisistä säännöistä ja instituutioista piittaamaton moninapaisuus kallistuu kohti kaaosta, epäjärjestyä ja konfliktia.

Yksinkertaisimmillaan taistelua uudesta maailmanjärjestyksestä käydään ”Jaltan” ja ”Helsingin” välillä. Vuonna 1945 pidetyssä Jaltan konferenssissa toisen maailmansodan liittoutuneet – Yhdysvallat, Britannia ja Neuvostoliitto – loivat perustan suurvaltojen etuihin nojautuneelle sodanjälkeiselle järjestykselle. 35 valtion vuonna 1975 allekirjoittama Helsingin päätösasiakirja puolestaan loi kaikkia koskeneisiin sääntöihin ja normeihin perustuneen Euroopan

turvallisuusrakenteen. Koostaan huolimatta Jalta oli moninapainen. Helsinki oli monenkeskinen.

Maailmanpolitiikan heiluri on heilahtanut kohti epäjärjestystä juuri silloin, kun tarvittaisiin järjestystä ratkomaan aikamme kolme tärkeintä globaalia megatrendiä: demografiaa, ilmastoa ja nopeasti kehittyvää teknologiaa. Kaatunutta maitoa ei kannata surra, mutta jos globaali länsi olisi ollut joustavampi – ja nöyrempi – monet laajempaan yhteenottoon liittyvät nykyiset riskit olisi voitu välttää.

Onko nyt jo liian myöhäistä? Ehdottomasti ei, jos teemme korjausliikkeen oikein.

Jätin päivänpolitiikan vuonna 2016 oltuani kahdeksan vuotta ministerinä. Työskentelin ensiksi Euroopan investointipankin varapääjohtajana ja sitten yliopistollisen Eurooppa-instituutin professorina ja laitoksen johtajana Firenzessä. Luulin, että poliittinen urani oli ohitse. Juuri silloin, 24. helmikuuta 2022, kaikki, minkä luulin tietäväni, muuttui.

Kun viikko onkin vuosikymmen

Vladimir Iljitš Leninin kerrotaan sanoneen Venäjän vallankumouksen aattona: ”On vuosikymmeniä, jolloin ei tapahdu mitään, ja on viikkoja, jolloin tapahtuu vuosikymmeniä.” Olen harvoin yhtä mieltä kommunistivallankumouksellisten kanssa, mutta tässä asiassa toveri Lenin osui naulan kantaan. Vladimir Putin aikoi valloittaa Kiovan ja julistaa Ukrainan osaksi ”Suur-Venäjää”. Hän teki kuitenkin jättiläismäisen strategisen ja taktisen virheen. Ukraina pani kampoihin. Länsi vastasi ennennäkemättömällä yhtenäisyydellä ja päättäväisyydellä. Noina talvisina viikkoina tapahtui vuosikymmeniä.

Voi totta kai valita monta päivämäärää, jotka merkitsevät kylmän sodan jälkeisen aikakauden loppua tai liukua yksinapaisesta

järjestyksestä moninapaiseen epäjärjestykseen tai liberaalin maailmanjärjestyksen hajoamista. Jotkut sanovat, että liuku alkoi syyskuun 2001 terrori-iskusta, joka oli loppujen lopuksi ei-valtiollinen terroristihyökkäys läntisiä arvoja, hegemoniaa ja elämäntapaa vastaan. Jotkut pitävät vuoden 2008 Georgian sodan ja Lehman Brothersin kaatumisen tuplakoettelemusta läntisen valta-aseman lopun alkuna, tai kuten Fareed Zakaria on todennut, vähintään jälkiamerikkalaisen maailman alkuna ja muiden valtakeskusten nousuna. Vapaisiin markkinoihin perustunut pitkälle kehittynyt kapitalismi oli osoittautunut puutteelliseksi.

Itse valitsen vuoden 2022 helmikuun 24:n päiväksi, joka lopetti kylmän sodan jälkeisen aikakauden, koska Putinin sota Ukrainaa vastaan oli häpeämättömin hyökkäys sääntöpohjaista maailmanjärjestystä vastaan vuoden 1989 jälkeen. Hyökkäys ei ainoastaan heijastanut globaalia muutosta, vaan nopeutti sitä. Se päivä pakotti maailman ottamaan kantaa: puolesta, vastaan tai jotakin siltä väliltä. Näemme nyt, että moninapaiseen ja pohjimmiltaan pirstoutuneeseen maailmaan syntyy uusia liittoumia ja siteitä. Sota oli käännekohta tapahtumaketjulle, joka alkoi muuttaa vanhaa maailmanjärjestyä.

Hyökkäys pani tämän muutoksen liikkeeseen, koska Venäjä, YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen, rikkoi räikeästi sääntöjä ja normeja, joiden odotettiin takaavan rauhan, turvallisuuden ja vakauden. Ukrainan sodasta tuli uuden maailman epäjärjestyksen tuokiokuva, merkki tulevasta tai jo tapahtuneesta. Enemmistö valtioista, 141, tuomitsi YK:ssa Venäjän hyökkäyksen. 35 valtiota pidättyi äänestämästä, ja vain kourallinen, viisi, tuki Venäjää. Tärkeintä oli kuitenkin se, että vain 40 noin 200 jäsenmaasta päätyi ottamaan käyttöön pakotteita Venäjää vastaan. Tuomitseminen on sanoja, pakotteet ovat toimintaa. Ei yhtään Afrikan ja Latinalaisen Amerikan maata. Vain muutama Aasiasta.

Opetus: Tässä uudessa maailmassa meidän lännessä kaikille

tärkeiksi luulemamme arvot olivat tärkeitä tosiasiassa vain meille. Ja aivan samalla tavalla maailmanjärjestys ei ollutkaan sellainen kuin kuvittelimme.

Suomi liittyi seuraavana vuonna Naton jäseneksi, ja minua pyydettiin presidenttiehdokkaaksi. Mietimme vaimoni kanssa kauan, asettuisinko ehdolle. Tiesimme, että vaalivoitto on aina mahdollinen. Päädyimme kuitenkin siihen ainoaan oikeaan ratkaisuun: kun isänmaa kutsuu, silloin mennään. Jätin yliopistomaailman ja palasin Suomeen käymään vaalikampanjaa. Ja tässä olen, Suomen tasavallan 13. presidenttinä, johtamassa maan ulkopoliittikkaa ja Puolustusvoimia nopeasti muuttuvassa maailmassa.

Vallan kolmio

Tämän kirjan perusväittäämä on, että syntymässä olevaa maailmaa muokkaavat tärkeimmät voimat ovat vallan kolmio – länsi, itä ja etelä. Näiden kolmen vuorovaikutus ratkaisee viime kädessä tulevan maailman muodon.

Haluan kertoa, miksi tulin tähän johtopäätökseen.

Kun yritämme löytää järjestystä maailman epäjärjestykseen tai kun yritämme keksiä nimen uudelle syntymässä olevalle aikakaudelle, on aina hyödyllistä aloittaa maantieteestä. Suomalaisena tiedän, että maantieteellä on merkitystä. Olemme brittijournalisti Tim Marshallin sanoin *maantieteen vankeja*. Maantiede liittyy hyvin moniin asioihin, jotka vaikuttavat valtioiden tai maanosien onnistumiseen tai epäonnistumiseen: luontoon, luonnonvaroihin, turvallisuuteen, ruokaan, naapureihin, elinolosuhteisiin, ilmastoon, kauppaan, liikenteeseen ja paljoon muuhun.

Nykymaailma voidaan jakaa yksinkertaisimmillaan kolmeen geopolitiittiseen alueeseen: globaaliin länteen, globaaliin itään ja

globaaliin etelään. Nämä eivät ole perinteisiä blokkeja tai napoja, mutta sisäisestä erilaisuudestaan huolimatta niillä on enemmän tai vähemmän samanlainen lähestymistapa tulevan maailmanjärjestyksen arvoihin ja intresseihin. Länsi ja itä ovat kaksi ääripäätä. Etelällä on valta päättää, mihin suuntaan heiluri heilahtaa.

Globaali länsi koostuu Yhdysvalloista, Euroopasta ja joukosta niiden demokraattisia liittolaisia ympäri maailmaa, esimerkiksi Japanista, Australiasta, Uudesta-Seelannista, Kanadasta ja Etelä-Koreasta. G7-maat, EU ja niiden Tyynenmeren alueen liittolaiset – globaalin lännen kova ydin – edustavat viittätoista prosenttia maailman väestöstä ja yli 50:tä prosenttia maailmantaloudesta. Yhdysvaltain johtama globaali länsi on perinteisesti puolustanut nykyistä sääntöpohjaista liberaalia maailmanjärjestystä. Useimmissa siihen lukeutuvista maista on liberaaliin demokratiaan, sosiaaliseen markkinatalouteen sekä perusoikeuksiin ja -vapauksiin perustuva hallintajärjestelmä.

Myönnän avoimesti, että tähän määritelmään sisältyy mahdollinen heikkous. Muun globaalin lännen täytyy tehdä kovasti töitä vakuuttaakseen presidentti Trumpin siitä, että liberaali maailmanjärjestys on Yhdysvaltain etujen mukaista. Henkilökohtaisesti en usko, että meidän pitäisi tehdä hätäisiä johtopäätöksiä vuosisadan mittaisen transatlanttisen kumppanuuden heikentymisestä.

Globaalia itää johtaa Kiina, jota tukevat Venäjä ja yli 20 autokraattista valtiota, kuten Valko-Venäjä, Pohjois-Korea ja Iran. Nämä idän viisi avainvaltiota edustavat noin 20 prosenttia sekä maailman väestöstä että maailman kokonaistuotannosta. Globaali itä kyseenalaistaa nykyisen maailmanjärjestyksen ja yrittää panna uusiksi nykyisen kansainvälisen järjestyksen sääntöjä, normeja ja instituutioita. Se uskoo valtiollisen suvereniteetin loukkaamattomuuteen ja siihen, ettei valtioiden asioihin tulisi puuttua yleismaailmallisiin ihmisoikeuksiin ja vapauksiin liittyvistä syistä – ja pitää autokratiaa

demokratiaa parempana. Silti jotkut globaalin idän maat rutiininomaisesti kyseenalaistavat pienempien maiden suvereniteettia. Eri-tyisesti Venäjä haluaa paluuta 1900-luvun ”etupiirien” maailmaan, jossa suurvallat tekevät omia lähialueitaan koskevat päätökset. Kiinan sotilaallinen eteneminen Etelä-Kiinan merellä kertoo samasta doktriinista.

Globaali etelä, toisin sanoen globaali enemmistö, koostuu suurin piirtein Aasian, Afrikan, Lähi-idän ja Latinalaisen Amerikan maista. Ryhmä edustaa yli puolta maailman kansoista ja väestöstä, mutta alle neljäsosaa maailman kokonaistuotannosta. Intia, Indonesia ja Pakistan ovat globaalin etelän avainvaltioita Aasiassa. Etelä-Afrikka, Kenia ja Nigeria ovat vahvoja Afrikassa. Saudi-Arabia on vahva Persianlahden alueella, ja Brasilia johtaa globaalia etelää Latinalaisessa Amerikassa.

On selvää, että alueiden välillä on päällekkäisyyksiä. Esimerkiksi monet Latinalaisen Amerikan maat pitävät itseään osana sekä globaalia länttä että etelää. Sama pätee Intiaan ja Turkkiin, jotka noudattavat joustavaa ulkopoliittikkaa moniin eri suuntiin.

Globaalin etelän valtiot ovat keskenään erilaisia. Siihen sisältyy demokratioita ja autokratioita sekä rikkaita ja köyhiä valtioita. Sen maita yhdistää sama nimittäjä: ne ovat aliedustettuja nykyisessä maailmanjärjestyksessä. Ja kuten selitän myöhemmin tässä kirjassa, ne tulevat todennäköisesti saamaan sen, mitä haluavat.

Kun vuosikymmen onkin vuosisata

Jos Lenin olisi hengissä, hän saattaisi sanoa nykyajasta, että on myös vuosikymmeniä, jolloin tapahtuu vuosisatoja. Miksi? Siksi, että seuraava vuosikymmen tulee todennäköisesti luomaan perustan tämän vuosisadan maailmanjärjestykselle.

Väitän tässä kirjassa, että vallan kolmion sisältämän kolmen dynamiikan – kilpailun, konfliktin ja yhteistyön – keskinäinen vaikutus ja tasapaino luovat kollektiivisen tulevaisuutemme. Ainakin kilpailu on itsestään selvä asia ja potentiaalisesti tervettä. Kilpailu tulee olemaan eittämättä näkyvästi esillä taloudesta teknologiaan ja aseelliseen voimaan – ja on jo nyt. Konfliktin ja yhteistyön esiinnousu riippuu kuitenkin siitä, miten ohjaamme kilpailua. Kolmen globaalien alueen välinen kilpailu saattaa levitä konfliktiksi etenkin maailmassa, jossa kaikkea – teknologiasta energiaan, valuuttaan, informaatioon ja kauppaan – voidaan käyttää aseena. Noista samoista työkaluista voi tulla myös yhteistyön välineitä, mutta vain jos sovimme yhdessä uusista globaaleista normeista ja instituutioista.

Vallan kolmion sisällä jokaisella kolmella valtapiirillä on omat selvät intressinsä, jotka vaikuttavat näihin dynamiikkoihin. Idän ja lännen jakolinjan ydin on Yhdysvaltain ja Kiinan välinen geostrateginen kilpailu, jossa vastakkain ovat vakiintunut ja nouseva valta. Tässä kilpailussa on kysymys suurpolitiikasta. Kilpailu on systeemistä ja strategista, ja sitä käydään yhtä paljon maailmanjärjestyksestä kuin alueellisesta vallastakin. Siinä tiivistyy ideologinen kilpa kahden hallintajärjestelmän, demokratian ja autokratian, tai vapauden ja valvonnan välillä. Samaan aikaan molemmat leirit uskovat ainakin teoriassa vapaakauppaan ja globalisaatioon. Eri mieltä ne ovat säännöistä ja periaatteista, joilla järjestelmää pitäisi hallita. Länsi tai ainakin sen enemmistö haluaa pitää kiinni monenkeskisestä järjestyksestä, kun taas itä haluaa rakentaa moninapaisuuteen perustuvan uuden järjestelmän.

Globaali etelä ei suhtaudu välinpitämättömästi tekeillä olevaan maailmanjärjestykseen, vaan päinvastoin haluaa, että sillä on järjestelmässä painoarvoa. Se ei kuitenkaan halua välttämättä valita idän ja lännen välillä. Uusien keskisuurien valtojen, esimerkiksi Turkin, Saudi-Arabian, Etelä-Afrikan ja Intian, lähestymistavat

ovat pikemminkin transaktionaalisia kuin ideologisia. Nämä valtiot tekevät diilejä silloin, kun se sopii niille. Ei ole globaalin etelän edun mukaista muotoilla maailmaa yksinkertaisessa ”me vastaan ne” -paradigmassa. Maksimoidakseen itsenäisyytensä ja joustavuutensa etelä haluaa säilyttää mahdollisuutensa tehdä valintoja sen mukaan, mitä on pelissä. Etelää kiinnostaa enemmän reilu ja tasaveroinen pääsy globaaleihin hyödykkeisiin, jotka vaikuttavat sen taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen. Ja vaikka globaali etelä ei ole maantieteellisesti tai ideologisesti yksi kokonaisuus, se haluaa oikeasti paikan monenkeskisten instituutioiden päätöksentekorakenteista ja maailman kauppavirroista päättävistä pöydistä.

Tämä selittää yleisesti ottaen myös sen, miksi globaali etelä on suhtautunut neutraalimmin Ukrainan sotaan. Intia on huomiota herättävä esimerkki uuden geopolittisen kartan monimutkaisuuksista ja päällekkäisistä siteistä. Intian nousu aasialaiseksi suurvalaksi ja sen historialliset rajakiistat Kiinan kanssa ovat suunnanneet maata yhä tiiviimmin yhteistyöhön Yhdysvaltain kanssa vastapainoksi Kiinan vaikutusvallalle. Intia on kuitenkin pitänyt Ukrainan sodan myötä omaa läheistä suhdettaan Venäjään tärkeämpänä kuin sitoutumista länteen. Venäjän öljy merkitsee enemmän kuin suosionosoitukset Washingtonista tai Berliinistä.

Mikä on meidän paikkamme?

Tuhansia vuosia sitten kreikkalainen historioitsija Thukydides tunnisti riskin, mullistuksen, joka vie suurvallat usein sotaan. Valtiotieteilijä Graham Allison on kutsunut tuota riskiä ”Thukydideen ansaksi”. Antiikin historioitsijan sanoja mukaillen Allison kirjoitti: ”Ateenan nousu ja pelko, jonka se herätti Spartassa, tekivät sodasta väistämättömän.” Allisonin mukaan viimeisen viidensadan

vuoden aikana on nähty yli tusinan verran tapauksia, joissa nouseva valta on uhannut syrjäyttää hallitsevan vallan. Ne ovat päätyneet useimmiten sotaan.

Geopoliittiset deterministit ennustavat synkästi, että maailma on jälleen ajautumassa Thukydideen ansaan – väistämättömään yhteenottoon pitkäaikaisen suurvallan Yhdysvaltain ja sen nousevan kilpailijan Kiinan välillä. On kuitenkin hyödyllisempää kysyä, miten voimme tasapainottaa ja luoda uudelleen kansainvälisen järjestelmän yhteisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaamiseksi. Globaali itä väittää omaan agendaansa sopivasti, että moninapaisuus tuo materiaalisia etuja riistetyille kansakunnille. Paljon parempi lopputulos saataisiin, jos globaali länsi uudistaisi monenkeskisyyttä niin, että se olisi aidosti kaikille eduksi.

Voimme epäonnistua. Niin kävi ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin Kansainliitto ei pystynyt hillitsemään suurvaltojen kilpailua, ja päädyimme uuteen maailmansotaan. Vaihtoehtoisesti voimme suureksi osaksi onnistua, kuten tapahtui toisen maailmansodan jälkeen Yhdistyneiden kansakuntien perustamisen myötä. Toisin sanoen seuraavat kymmenen vuotta, ja sen seurauksena seuraava vuosisata, voivat mennä hyvin, huonosti tai todella huonosti. Seuraava kymmenvuotiskausi voi päättyä vallan tasapainoon ja maailmanlaajuiseen yhteistyöhön tai maailmanlaajuiseen sotaan. Kaikille pitäisi olla selvää, että ydinaseiden aikakaudella panokset ovat suuremmat kuin koskaan. Globaalilla lännellä, idällä ja etelällä on kaikilla eksistentiaalinen intressi estää ydinaseiden käyttö ja leviäminen.

Globaali itä on toistaiseksi kiinnittänyt enemmän huomiota globaalin etelän rooliin uuden kansainvälisen järjestyksen muodon päättämistä koskevassa kilvassa. Mikä tahansa oletettu supervalta haluaakaan oman paradigmansa voittavan, olipa se idästä tai lännestä, sen on löydettävä tehokas keino saada etelä mukaan.

Tämän kirjan lupaus

Tavoitteeni on antaa lukijalle tietoa ja käsitystä edessämme olevan polun ymmärtämiseksi – ja antaa tiedemaailmassa ja politiikassa, teoriassa ja käytännössä, saamieni kokemusten opetukset lukijan käyttöön. Pyrkimykseni on selittää, miten maailma makaa, kun uudesta vuosituhannesta on kulunut neljännesvuosisata. Kirja jakautuu kolmeen osaan: menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen.

Kirjan ensimmäinen osa analysoi sitä, miten päädyimme tähän tilanteeseen – *järjestyksestä epäjärjestykseen* – ja rakentaa raamit sille, miten pehmeä, kova ja älykäs valta ovat muokanneet maailmaa. On olennaista ymmärtää lähimenneisyytemme, jotta näkisimme nykyisyytemme selvästi. Lähimenneisyys todistaa oikeaksi perusperiaatteen, ettei valta, saati sitten kansainväliset suhteet, ole koskaan staattista.

Kirjan toinen osa selittää globaalin lännen, globaalin idän ja globaalin etelän nykyistä *voimatasapainoa*. Sekä demokratiat että autokratiat painiskelevat samojen rakenteellisten haasteiden – demografian, ilmastonmuutoksen, talouden, teknologian ja hyvinvoinnin – kanssa. Jos turvallisuutta ja hyvinvointia koskevia luonnollisia perustarpeita ei hoideta, kansat ja valtiot alkavat etsiä vaihtoehtoja. Nykyolosuhteiden ymmärtäminen tekee meille mahdolliseksi nähdä lännen edessä olevat vaihtoehdot, joista osa voi olla epämiellyttäviä.

Kirjan kolmas osa ennakoi tätä vuosisataa muokkaavaa dynamiikkaa ja kysyy, *miten* selviydymme parhaiten kilpailusta, estämme yhteenotot ja edistämme yhteistyötä. Tässä kohtaa muutamme ymmärtämisen toiminnaksi. Väitän, että jos länsi aikoo säilyttää merkittävästi kansainvälistä valtaa, sen on siirryttävä kohti kunnioittavampaa ulkopoliittikkaa ja kohti periaatteiden ja pragmaattisuuden